

नन्वग्निहीनस्य शूद्रस्य कथं पाकयज्ञेष्वधिकार इत्याशंक्याह स्वदैवतं ब्राह्मणः स्वेन नित्यं परान्वर्णानयजन्नैव मासीत् अधरो वितानः संसृष्टो वैश्यो ब्राह्मणस्त्रिषु वर्णेषु यज्ञसृष्ट इति ब्राह्मणस्य याणामपि वर्णानां स्वं साधारणं देवतं अतः कारणात् ते स्वे आत्मीयाः ब्राह्मणाः परान्वर्णानुद्दिश्य न अयजन्ति नित्यं नैव आसीत् अपितु अमुककामेनामुकशर्मणा हंतो मुकयज्ञेन यक्ष्य इत्युद्देशं कृत्वा यजन्नेव यागं कृतवन्त एवेत्येवमेवासीदेवं पुनराकल्पप्रदर्शनमुखेनायं विधिर्ज्ञेयः अयजन्निति परस्मैपदप्रयोगस्तु परगामित्वा क्रियाफलस्य युक्तः अधरो नीचः वैवाहिकात् श्रौताच्चान्यत्वात् वितानो ग्रीनां विस्तरः तस्य अग्न्यो लौकिका एव पंचकुंडी विधानादौ ज्ञेयाः एककुंडपक्षे त्वेक एव लौकिकः सवाथरवलुयत्र कचहोष्यन्त्यादित्युपक्रम्याग्निप्रतिष्ठाप्येति गृह्यकारैर्दर्शितः संसृष्ट इति तत्रापि मंत्रसंसर्ग उच्यते वैश्यः वैश्यगृहादानीतः श्रौतेऽपि विट्कुलाद्विजवतो वेति वैश्यपहादक्षिणाग्र्यर्थं मग्न्या नयनं दृश्यते यस्मादेवं तस्माद्ब्राह्मणस्त्रिषु वर्णेषु यज्ञः सृष्टो येन स यज्ञसृष्टा भवतीत्यर्थः पाठांतरे वैश्यपदे विभक्तिलोप आर्षः ॥ ४६ ॥ यस्मान्निषु वर्णेषु ब्राह्मणो यज्ञसृष्टा तस्मात्सर्वे

स्वदैवतं ब्राह्मणः स्वेन नित्यं परान्वर्णानयजन्नैव मासीत् ॥ अधरो वितानः संसृष्टो वैश्यो ब्राह्मणस्त्रिषु वर्णेषु यज्ञसृष्टः ॥ ४६ ॥ तस्माद्द्वर्णाः ऋजवो ज्ञातिवर्णाः संसृज्यंते तस्य विकार एव ॥ एकं साम यजुरेकं मृगेका विप्रश्चैको निश्चयेतेषु सृष्टः ॥ ४७ ॥ अत्र गाथा यज्ञगीताः कीर्तयन्ति पुराविदः ॥ वैखानसानां राजेंद्रमुनीनां यष्टुमिच्छतां ॥ ४८ ॥ उदिते नुदिते वापि श्रद्धधानो जितेन्द्रियः ॥ वङ्गिजुहोति धर्मेण श्रद्धावै कारणं महत् ॥ ४९ ॥ यत्स्कन्नमस्य तत्पूर्वं यदस्कन्नं तदुत्तरं ॥ बहूनि यज्ञरूपा कृतमः ॥ यष्टुमिच्छति यज्ञं यः साधुमेव वदन्ति ॥ ५० ॥ तानियः संप्रजानाति ज्ञाननिश्चयनिश्चितः ॥ द्विजातिः श्रद्धयोपेतः स यष्टुं पुरुषोर्हति ॥ ५१ ॥ स्तेनो वा यदिव पापो यदिव पाप

पिवर्णाः ऋजवः साधव एव यज्ञसंयोगात् एवं धर्मसाम्येऽपि ज्ञातिसाम्यं नास्तीत्याशंक्याह ज्ञातिवर्णा अपि क्षत्रियवैश्यशूद्रास्तस्य ब्राह्मणस्यैव विकारे क्षत्रियादिकन्यासूत्यन्ते मूर्धाभिषिक्तादौ संसृज्यन्त एव तेन धर्मतो जन्मतश्च सर्वे वर्णा ब्राह्मणसंसृष्टा इति स्थितं तत्र हेतुमाह एक इति तेषु तत्त्वनिश्चये क्रियमाणे एको विप्रो ब्रह्मैव प्रथमो ब्राह्मणः सृष्टो जातः ब्राह्मणसंततित्वात् सर्वेऽप्येते ब्राह्मणा एवेत्यर्थः तत्र दृष्टान्तः एकं सामेति अयज्ञगीताः विष्णुगीताः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ यत्स्कन्नमिति रौद्रंगविसद्वायव्यमुपावसृष्टमित्यादि बहुच ब्राह्मणेषोऽशकमग्निहोत्रमुक्तं तत्र मारुतं विष्यं दमानमिति स्कन्नमपि मरुदैवत्यं भवतीति तत्पूर्वं आद्यं अग्निहोत्रं यत् अस्कन्नं यथा विधिद्वुतं उत्तरं सर्वोक्तं बहूनीति रौद्रादीनि ॥ ५० ॥ तानि षोडश अग्निहोत्ररूपाणि ॥ ५१ ॥ यज्ञं विष्णुं यष्टुं यज्ञदानादिना आराधितुं ॥ ५२ ॥